

RELEVANȚA FORMĂRII COMPETENȚEI INTERCULTURALE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PROFESIONAL

CZU: 377.02

DOI: 10.46727/c.17-11-2023.p185-191

Octavian VASILACHI,

Centrul de Formare Continuă și Leadreship
al Universității Pedagogice
de Stat „Ion Creangă”

ORCID iD: 0000-0001-9358-6124

Rezumat. *În acest articol vă prezentăm unele aspecte ale formării și dezvoltării competenței interculturale în procesul instructiv-educativ din cadrul învățământului profesional tehnic. Se menționează despre relevanța acestei competențe și cât de oportună este pentru procesul de socializare profesională.*

Cuvinte-cheie: *competență interculturală, sistem de valori, valori culturale, competență cognitivă, competență, competență afectivă, competență operațională, diversitate culturală.*

Abstract. *In this article we present to you some aspects of the training and development of intercultural competence in the instructive-educational process within technical vocational education. It is mentioned about the relevance of this competence and how appropriate it is for the process of professional socialization.*

Keywords: *intercultural competence, value system, cultural values, cognitive competence, affective competence, operational competence, cultural diversity.*

Realitatea secolului XXI ne propune să constatăm că educația interculturală devine tot mai actuală și relevantă pentru societate. În contextul postmodern, această competență interculturală devine necesitate și actualitate pentru cetățeanul fiecărei țări din Europa sau din alte părți ale lumii, deoarece procesul de globalizare se află în plină dezvoltare obiectivă. În acest sens, învățământul și educația, în deosebi cea profesional tehnică, are rolul de a forma și dezvolta competența interculturală, care reprezintă un moment esențial al oricărei calificări profesionale a secolului al XXI-lea. Aceasta „tot mai căutată pe piața muncii, a devenit în ultimele decenii, în toate domeniile profesionale și, parțial, în afara acestora, un concept-cheie al calificării” [2, p. 9]. Competența interculturală, capacitatea de a comunica adecvat și de a acționa eficient în raport cu o persoană de altă etnie sau religie, presupune înțelegerea sistemului de valori al „străinului”, empatizarea cu el, cunoașterea nu numai a limbii acestuia, ci și semnificația gesturilor, a mimicii, a intonației, a simbolurilor esențiale ale culturii sale. Competența interculturală are o latură cognitivă și una afectivă [Idem, p. 10]. Există persoane care excelează pe una dintre aceste laturi, însă experiența interculturală este fundamentul oricărui tip de competență interculturală.

Etapele acestui proces, așa cum sânt ele sintetizate de Hans-Jürgen Lüsebrink, în lucrarea sa *Interkulturelle Kommunikation. Interaktion, Fremdwahrnehmung, Kulturtransfer*, sânt următoarele:

- etnocentrismul, ca prețuire în exces a propriei identități culturale însoțită, de principiul, de nerecunoașterea adevăratelor valori ale altor culturi;
- atenția acordată unei culturi străine și reprezentanților ei;
- comprehensiunea sau capacitatea de a interpreta adecvat valorile și simbolurile altor culturi;
- acceptarea sau predispoziția de a respecta diferențele culturale, chiar și pe cele fundamentale opuse propriilor noastre repere axiologice;
- aprecierea sau respectul pentru alte valori și standarde culturale, până la o anumită formă de identificare cu ele;
- adaptarea intenționată a valorilor, a standardelor culturale și a sistemelor de simboluri ale celuilalt [Idem, p. 69].

Cercetătorul, Cucuș C. propune o nouă abordare a conceptului de competență interculturală, cu următoarele elemente constitutive:

- cunoștințe: inițierea în mediul social apropiat și în caracterul specific al relațiilor sociale, implementate în ariile interpersonale și intergrupale; însușirea contextului axiologic al culturii proprii și al culturilor străine, acceptate ca rezultat al influențelor continue cu caracter de aculturație; cunoașterea modului de interacțiune a raporturilor interculturale în scopul evitării tendințelor etnocentriste, discriminatorii, xenofobe;
- capacități: aprecierea raționamentelor (a caracterului lor benefic sau malefic, de coeziune sau de separare, constructiv sau distructiv); analiza modului de manifestare a autostereotipurilor și heterostereotipurilor, a felului în care acestea influențează comportamentele în raport cu reprezentanții culturilor străine; autoanaliza eficientă și autocontrolul situațiilor și a conduitelor personale, cu scopul corecției ulterioare a manifestărilor nefavorabile în mediul social intercultural; comunicarea interculturală; adaptarea mesajului la contextul sociocultural;
- atitudini: afirmarea unei poziții cetățenești juste, de combatere a atitudinilor și comportamentelor de ignorare, de diminuare a importanței și de discriminare a culturilor eterogene, promovând toleranța interculturală și cooperarea reciprocă [5].

În definirea competenței interculturale, Wiseman R. pune accent pe trei dimensiuni:

- competența cognitivă (abilitatea de a se iniția în cultura și în limba persoanei cu care se interacționează, abilitatea de a înțelege istoria, instituțiile, concepțiile asupra lumii, credințele, moravurile, normele, regulile de relaționare);
- competența afectivă (abilitatea de adaptare interculturală prin implicarea competențelor emotive și a celor motivaționale, disponibilitatea de a empatiza);

- competența operațională (abilitatea persoanei de a se comporta într-o manieră anumită, de a experimenta conduite interculturale pozitive, de a combina conduitele verbale și nonverbale etc.) [Ibidem].

În opinia lui Ogay T., competența interculturală este capacitatea de a delimita semnificațiile culturale și de a realiza în mod adecvat comunicarea diferitelor identități într-un mediu specific, iar după Rey M. – capacitatea de a mobiliza cunoștințe, metode de acțiune, dar și trăiri afective, atitudini pozitive în rezolvarea unor situații de interacțiune interculturală [3].

Cercetătoarea, Hadîrcă M. consideră termenul competență un termen generic, care încorporează toate tipurile de obiective incluse actualmente în intervenția educațională, și anume:

- cunoștințele sau știința de a învăța (savoir-apprendre);
- capacitățile, aptitudinile și priceperile sau știința de a face (savoir-faire);
- aptitudinile sau știința de a fi (savoir-être); d) comportamentele sau știința de a trăi (savoir-vivre) [4].

Autorii, Byram M. și Zarate G. delimitează cinci categorii distinctive care formează competența interculturală:

- atitudini: curiozitate, deschidere pentru estomparea credințelor stereotipe despre alte grupuri și despre grupul propriu;
- cunoștințe despre grupurile sociale, „produsele” și experiențele acestora, preluate din propria cultură sau achiziționate din cultura altora, care vizează procesele generale de interacțiune socială, nivelurile macro- și micro-;
- abilități de interpretare și de relaționare: pretarea la o analiză adecvată a unui document sau a unui eveniment generat de o cultură anumită, elucidarea și relaționarea corectă cu evenimentele generate de propria cultură;
- abilități de interacțiune și de descoperire: capacitatea de a recepționa și de a achiziționa noi elemente și experiențe care aparțin altor culturi, de a vehicular cu cunoștințe, atitudini, abilități în condițiile limitative de comunicări și de reale interacțiuni; abilități de reflecție și de evaluare critică, având drept suport criterii, perspective, experiențe și „produse” preluate din cultura proprie și din alteritate [1, pp. 18-65].

Un punct de plecare în formarea competenței (inter)culturale îl reprezintă, de obicei, relația dintre cultura de origine și cultura străină. Această relație se bazează, în primul rând, pe sensibilitatea individului față de cultura-țintă, dar și pe strategiile de comunicare, dezvoltate în funcție de situația de comunicare, pe modul în care acestea pot fi aplicate și modificate într-un proces interacțional intercultural. În formarea acestei competențe trebuie să se țină seama și de alte aspecte, cum ar fi:

- funcția de mediator cultural între cultura proprie și cea străină, pe care o poate îndeplini, în principiu, orice persoană cunoscătoare a

unei limbi străine și, implicit, a contextului cultural-țintă, însă doar profesorul de limbi străine este capabil să facă acest lucru în mod profesionist;

- abilitatea de a rezolva, pozitiv și, totodată, constructiv, confuziile, înțelegerile greșite și situațiile conflictuale generate de diferențele culturale, depășirea prejudecăților, a stereotipurilor și a clișeeleor.

Formarea competenței interculturale presupune un proces de sensibilizare a educatului, care se caracterizează, în general, printr-o atitudine etnocentrică, ce poate duce la respingerea elementelor noi, necunoscute, diferite din cultura-țintă. Fazele acestui proces de sensibilizare prin interacțiune cu o altă cultură variază de la forme negative extreme (apărarea principiilor culturale proprii, punându-se un accent deosebit pe etnocentrism), trecând prin diminuarea diferențelor, în rezultatul recunoașterii superficiale a deosebirilor culturale, și până la acceptarea unor reprezentări, a unor modele comportamentale și a unor concepții despre lume diferite de cele proprii.

Adaptarea, caracterizată de sensibilitatea fiecărui individ față de un context străin și de capacitatea acestuia de a-și schimba sistemul de referință, conduce inevitabil la formarea competenței interculturale, care, în cele din urmă, se concretizează într-un sistem integrativ, în care sânt incluse atât asemănările, cât și diferențele culturale. Înscriindu-se în aria competențelor civice, alături de cele personale și interpersonale, competența interculturală include toate formele de comportament care permit fiecărei personae să participe în mod eficace la viața socială și profesională, fiind legată în mod direct de bunăstarea individuală și colectivă. Aceste competențe vizează cetățenia democratică, utilizarea cunoștințelor, a deprinderilor, valorilor și atitudinilor necesare pentru a promova incluziunea, justiția și dezvoltarea durabilă, respectând toate drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

Competența interculturală se formează prin toate dimensiunile educației, inclusiv și prin metodele noilor educații, care răspund în mod prompt la necesitățile lumii contemporane. Palierele disciplinare/ curriculare pe care se realizează educația interculturală, având ca finalitate competența vizată, sânt variate, incluzând educația lingvistică și literară, educația civică, educația religioasă, educația morală etc. Având la bază educarea toleranței de ordin cultural, etnic, lingvistic, social, confesional etc., educația interculturală se desfășoară pe tot parcursul școlarității obligatorii, continuând, în mod variat și contextual, de-a lungul întregii vieți. Educația prin și pentru valori/axiologică trebuie să treacă ca un fir roșu prin curricula la toate disciplinele școlare, inclusiv prin Curriculumul de educație moral-spirituală, educație pentru societate, filosofie, istorie și de religie. În acest context, un rol deosebit și relevant îl au orele de dirigenție, iată de ce aceste cadre didactice urmează să fie formate în mod adecvat și la component de educație interculturală și educație civică. În demersurile disciplinelor date sânt disponibile resorturi interculturale polivalente. În acest

sens, Curriculumul de educație pentru societate trebuie să promoveze în mod prioritar valorile naționale în contextul celor globale, menționând și valorile creștinismului, care sânt definatorii pentru orice ființă umană, manifestate prin credință, nădejde, dragoste, identitate, familie, educație, prietenie, preferințe, relații între semeni, dar și alte valori general-umane: viață, adevăr, sfințenie, bine, frumos, iubire, răbdare, chibzuință, voință, demnitate, verticalitate, curățenie, iertare, milostenie, orientate spre desăvârșirea moral-spirituală.

Conform prevederilor curriculare, implementarea acestor valori va contribui la stabilirea unei coerențe între conținutul educației și mediul sociocultural; cunoașterea/promovarea patrimoniului cultural al poporului; formarea și dezvoltarea unor comportamente adecvate de integrare și adaptare socială; formarea și dezvoltarea unei atitudini pozitive, autonome, care să armonizeze relația cu sine și cu ceilalți, cu mediul înconjurător [6].

În concluzii se poate de determinat că: interculturalismul, prin însăși esența sa, pune în valoare un șir de aspecte ce țin de specificul formării interculturale (C.Camilleri, M.Rey, S.Cristea, C.Cucoș, T.Coza), de formarea cadrelor didactice din perspectiva interculturală (P.Dasen, Ch.Perregeaux, M.Rey, C.Cucoș, T.Coza). În contextul complexității de referiri la rolul educației interculturale în promovarea unei societăți democratice bazate pe valorile drepturilor omului și a egalității de șanse, este evident că preocuparea actorilor politici europeni pentru implementarea principiilor educației interculturale nu trebuie să rămână un deziderat numai declarative, dar și realizabil.

Dacă pe la mijlocul secolului al XX-lea problema interculturalității și educației interculturale era restrânsă la problematica imigranților, astăzi acest conținut educațional este considerat drept bază pentru formarea unei competențe-cheie – conștientizarea diversității culturale, ce se consideră premisă a integrării sociale și finalitate a dezvoltării personalității umane pe tot parcursul vieții. În condițiile create crește gradul de responsabilitate a educatorilor sociali, a diriginților și a cadrelor didactice, care își axează activitatea spre: orientarea interculturală, abordarea interculturală a conținuturilor, procesul de educație interculturală și angajamentul intercultural.

Competența de educație interculturală devine inerentă activității profesionale a profesorilor și din considerentul că, educația nu este o acțiune cu efecte pe termen scurt, ci are efecte cu un pronunțat caracter prospectiv. Complexitatea abordării educației interculturale vine și din diversitatea situațiilor generată de diversitatea culturilor. Identificăm contexte sociale multiculturale, multietnice, policulturale.

Caracteristica distinctă a fenomenului interculturalității și educației interculturale este determinată de esența interactivă a procesului, prin complementaritatea celor două dimensiuni: cunoștințe și experiență. Termenul intercultural are o valoare eminentă dinamică și pedagogică. Din analiza surselor bibliografice vizavi de problema abordată și în rezultatul reflecțiilor proprii promo-

văm conceptul de educație interculturală în sens larg, care semnifică în linii mari pregătirea persoanei pentru integrarea într-o lume a diversității culturale.

Calificăm educația interculturală drept un nou mecanism complex educațional. Identificăm că problema diversității culturale se încadrează în notele definitorii ale problematicii lumii contemporane, iar metodologia realizării noilor educații este adecvată și educației interculturale.

Bibliografie:

1. BÎRLOGEANU L., CRIȘAN A. Ghid de politici interculturale, Editura Educația 2000, 289 p.
2. BUTNARU S., Competențele interculturale- demers explicativ. Iași: Polirom, 2003.
3. DASEN P., PERREGAN CH., REY M. Educația interculturală – experiențe politice, strategii, texte selectate de C. Cucoș, Editura Polirom, Iași, 1999, 285 p.
4. HADÂRCA M. Competența interculturală: un punct de plecare spre integrarea națională și europeană, în Educația interculturală în Republica Moldova, ed. Arc, Chișinău, 2004, 328 p.
5. <https://suite.io/joni-rose/a67273>
6. <http://www.teologie.net/data/pdf/curriculum-ortodox-1-9.pdf>

Anexa 1

Chestionarul privind integrarea copiilor cu cerințe educaționale speciale în școală

1. În clasa/clasele cu care lucrați există copii cu CES?
Da; nu.
2. Credeți că un copil cu deficiență are dreptul de a învăța într-o școală obișnuită?
Da; nu; nu știu
3. Care credeți că este atitudinea societății în general față de copiii cu CES?
Respingere socială; tendință de izolare; ignoranță; toleranță; acceptare; sprijin
4. Care este atitudinea dvs. față de copiii cu CES?
Toleranță; acceptare; sprijin; indiferență
5. Precizați categoria de CES pe care o prezintă copiii din clasa/clasele dvs.
Tulburări de comportament; tulburări de învățare; tulburări accentuate de limbaj; deficiențe fizice, motorii; deficiențe mintale, intelectuale; nu am copii cu CES la clasă
6. Care credeți că este motivul pentru care familia unui copil cu CES alege o școală de masă?

Neacceptarea situației de CES; dreptul la șanse egale; integrarea în societate; asimilarea unui mod de viață cotidian; stabilirea de relații interpersonale adecvate; lipsa de informare

7. Cât de importantă considerați că este colaborarea școlii cu familiile copiilor cu CES?

Foarte importantă; deloc importantă

8. Care credeți că este cel mai important factor care stă la baza dificultăților de învățare ale copiilor cu CES?

Lipsa unei învățări individualizate; neutilizarea strategiilor de învățare individualizată; potențialul intelectual limitat; sărăcia; dezinteresul părinților față de copii

9. Care considerați că sunt factorii care influențează integrarea unui copil cu CES?

Relațiile socio-afective stabilite între elev-elev și elev-cadru didactic; grupul de specialiști din școală; adaptarea curriculară; activități de învățare și evaluare diferențiate; mai mulți factori luați împreună

10. Care credeți că este gradul de reușită al unui copil cu CES într-o școală obișnuită față de o școală specială?

Foarte slab; slab; mediu; mare; foarte mare

11. Care credeți că este principala cauză pentru care unii copii cu CES sunt marginalizați sau excluși din școala obișnuită?

Înțelegerea redusă a nevoilor a acestor copii; lipsa profesioniștilor din unitățile de învățământ; diverse forme și niveluri de eșec școlar; incapacitatea de a face față cerințelor școlare; lipsa de experiență a cadrelor didactice

12. Care credeți că este soluția pentru școlarizarea copiilor cu CES?

Învățământ special sau de masă, după caz; învățământ de masă; învățământ special

13. Dacă ați putea alege, ați opta să lucrați...

Cu clase eterogene; doar cu clase în care nu sunt elevi cu CES; cu clase speciale

14. Dacă ați avea un copil cu CES ați dori să învețe...

Într-o clasă specială din învățământul de masă; în învățământul de masă; în învățământul special.